

סילוק אבו בכר אל-בגדאדי מהזירה – זעזוע בעירבון מוגבל

יורם שוייצר

מותו אבו בכר אל-בגדאדי הוא הישג מודיעיני, מבצעי ומורלי חשוב לארצות הברית, וכן לשותפיה למערכה הממושכת של הקואליציה הבינלאומית נגד איומי הטרור הגלובאלי. עם זאת, משמעותו המעשית קטנה ממשמעותו הסמלית. האתגר המרכזי העומד בפני דאע"ש משמעותי הרבה יותר משאלת הסתלקותו של מנהיגו, כאשר הוא בעיצומו של מאבק שמנהל על דרכי הישרדותו, התנהלותו, היערכותו לעתיד וביצור מעמדו והשפעתו בזרם הג'יהאד העולמי. מכאן שסילוקו של אל-בגדאדי מהזירה, חשוב ודרמטי ככל שהוא מוצג, רחוק מלבשר את קיצו של דאע"ש או להפחית במידה ניכרת את הסיכונים הגלומים בארגון עקב היכולת המיוחדת לו להתאושש ולבצע פיגועי טרור וגרילה בלבנט ומעבר לו.

מותו של הח'ליף אבו בכר אל-בגדאדי, בפעולת קומנדו שערכו ב-26 באוקטובר כוחות מיוחדים של ארצות הברית במקום מחבואו בכפר ברישא שבמחוז אדליב בסוריה, הוא הישג מודיעיני, מבצעי ומורלי חשוב לארצות הברית, וכן לשותפיה למערכה הממושכת של הקואליציה הבינלאומית נגד איומי הטרור הגלובאלי. עם זאת, משמעותו המעשית קטנה ממשמעותו הסמלית. סילוקו של אל-בגדאדי, כמנהיג בעל סמכות דתית בעיקרה, מהנהגת "מחנה" 'המדינה האסלאמית', מאתגרת במיוחד משום שארגון דאע"ש מצוי בחודשים האחרונים במאבק על הישרדותו הפיזית, על שימור וחיזוק מעמדו כארגון הדומיננטי בזרם הסלפיה-ג'יהאדי העולמי מול מתחריו, אל-קאעדה ובעלי בריתו, ולנוכח היערכותו להמשך ואף להגברת פעילותו המקומית, האזורית והגלובאלית.

בשיאה של 'המדינה האסלאמית', כיבושה ('תמכין') והצלחותיה גיבו את שאיפותיו ויומרתו של אל-בגדאדי לזרוע תקווה בלב מאמיניו ותומכיו, כי יצליח לממש את הבטחותיו להקים 'ח'ליפות אסלאמית'. אך התבוסה הצבאית שספגה 'המדינה האסלאמית', הובילה לשלילת שליטתה בטריטוריה נרחבת בסוריה ובעיראק, והמציאות המרה בפניה ניצב אילצה אותו להמיר את הבטחותיו להישגים מידיים. בשני נאומיו האחרונים הוא קרא לתומכיו להחזיק מעמד, להתמיד בג'יהאד ולהפגין את נאמנותם לדרך האל. בקלטת הווידאו ששודרה באפריל האחרון כבר היה ניכר כי עומעם זוהרו של הח'ליף כמנהיג הדתי בעל הסמכות העליונה והוא אף לא הותיר רושם של מנהיג צבאי בולט במיוחד, שיתקשו בארגון למצוא לו תחליף.

תשובה לשאלת היורש של בגדאדי, שנדונה בתקשורת בהרחבה בימים אלה, היא בעיקרה החלטה של צמרת הארגון ששרדה האם לשוב ולמנות עוד ח'ליף, או להסתפק במינוי מנהיג 'רגיל'. חשיבות החלטה כזו נובעת מהמשמעות הכבדה שנודעה להחלטתו מעוררת המחלוקת של אבו בכר אל-בגדאדי להכתרתו כח'ליף. החלטה זו יצרה מחלוקת עזה בקרב אנשי דת מובילים בעולם הסלפיה-ג'יהאדי והובילה לקרע ולפילוג עמוק בין תומכיה למתנגדיה. אם הנהגת דאע"ש תמנה מנהיג חדש, תוך פיצול בין תפקיד המנהיג הצבאי לבין תפקיד המנהיג הדתי, בלי להידרש שוב לשאלת מינוי ח'ליף, הוא או הם יוכלו להיכנס לנעליו של הח'ליף המנוח ללא זעזוע ניכר. יוזכר כי מנהיגים

קודמים של 'המדינה האסלאמית' בגלגוליה השונים שחוסלו גם הם ללא זעזועים ניכרים. כך, כאשר חוסל בעיראק בשנת 2006, אבו מצעב אל-זרקאווי, מנהיג "אל-קאעדה בעיראק", מונה במקומו אבו איוב אל-מצרי, ובגלגולה השני תחת השם "המדינה האסלאמית בעיראק", בפיקודו של אבו עומאר אל-בגדאדי (אינו קרוב של אבו בכר) חוסלו האחרונים בשנת 2010 והוחלפו על ידי אבו בכר אל-בגדאדי. כך צפוי להתרחש גם עתה.

ולכן, האתגר המרכזי העומד בפני דאע"ש משמעותי הרבה יותר משאלת הסתלקותו של מנהיגו, אפילו כשמדובר בח'ליף. התפתחות זו אירעה בעיצומו של מאבק שמנהל ארגון דאע"ש על דרכי הישרדותו, התנהלותו, היערכותו לעתיד וביצור מעמדו והשפעתו בזרם הג'יהאד העולמי. כאן משתלבת גם שאלת אופי הקשר בין דאע"ש בלבנט עם שותפיו בעולם. אלה העניקו שבועת אמונים (בייעה) לאל-בגדאדי עצמו.

ראוי להדגיש כי דאע"ש ממשיך ומבצע פעילות טרור וגרילה בסוריה ובעיראק מדי שבוע. למרות שחלה ירידה בהיקף פעילותו לעומת השנים הקודמות, לוחמיו מונים על פי דוח של הפנטגון מיולי 2019 14-18 אלף לוחמים. לאלה ניתן לצרף את פוטנציאל ההתעצמות בכוח אדם לוחם מקרב עצורי דאע"ש במחנות המעצר שהנשלטים בידי הכורדים בצפון ובמזרח סוריה. לאחרונה כבר דווח על אודות הימלטותם של מאות לוחמים ממחנות המעצר שנשלטו על ידי הכורדים, אשר נאלצו לנטוש אותם כדי להילחם על חייהם בעקבות החלטת הנשיא דונלד טראמפ להסיג לאלתר את הכוחות האמריקאים מצפון סוריה.

שותפיו של דאע"ש ברחבי העולם, באפגניסטן, באפריקה, בדרום-מזרח אסיה ובקווקז ממשיכים בפעילות הטרור תחת המטריה הסמלית של "מחנה" 'המדינה האסלאמית'. מידת השליטה של 'המדינה האסלאמית' בהם והתיאום בינה לבינם לא היו ברורים גם בעבר, ויש לראות לאן יתפתחו קשריהם בעתיד. עם זאת, נראה כי המשך פעילות הטרור מצדם של גורמים אלה בשם רעיונות 'הסלפיה-ג'יהאדיה', בין אם בשם הקוד 'המדינה האסלאמית' דאע"ש או בנפרד, או אף בשמו של מחנה אל-קאעדה, תמשיך להיות איום אזורי וגלובאלי.

שאלה נוספת נוגעת לאפשרות של איחוד בין אל-קאעדה לבין דאע"ש (על שלל שותפיהם). הסתלקותו של אבו בכר אל-בגדאדי היא תנאי הכרחי, גם אם לא מספיק, לאיחוד כזה. האיבה בין המנהיגים אל-בגדאדי וא-זוואהירי, כמו גם הטינה בין תומכיהם, חרגו מהממד האישי והארגוני בתחרות על ההגמוניה בקרב נאמני זרם הסלפיה-ג'יהאדיה. היריבות ביניהם התעלתה גם מעל הוויכוח על אודות האסטרטגיה ועל הדרך 'הנכונה' מבחינה הלכתית להגשים את החזון המשותף - להשיב את עטרת האסלאם למקומה הראוי. ולכן, למרות הסתלקות אל-בגדאדי, ומנגד הפייסנות הניכרת של איימן א-זוואהירי, הקורא תמיד לאחדות השורות של האומה האסלאמית, נראה כי פיוס בין המחנות אינו עומד על הפרק בתקופה הקרובה. יתר על כן, לא נראה כעת כי זרם הסלפיה-ג'יהאדיה עומד בפני מצב חירום, למשל התקפה רחבת היקף של קואליציה בינלאומית נגדו.

לסיכום, סילוקו של אבו בכר אל-בגדאדי מהזירה, חשוב ודרמטי ככל שהוא מוצג, רחוק מלבשר את קיצו של דאע"ש או להפחית במידה ניכרת את הסיכונים הגלומים בארגון עקב היכולת המיוחדת לו להתאושש ולבצע פיגועי טרור וגרילה בלבנט ומעבר לו. דאע"ש ושותפיו ברחבי העולם ימשיכו לבצע פעילות כזו, כפי שעשו עד כה, טרם חיסול הח'ליף. לשאלת פיגועי הנקם

הצפויים - גם אם יוצהרו כמוקדשים לזכרו, הם יהיו בעיקר תוצאה של יכולת מבצעית של מבצעים, ובה בעת ישקפו את מגבלות היכולת של שירותי הביטחון לסכלם מבעוד מועד.

עבור ישראל אין משמעות רבה מדי לחיסולו של אבו בכר אל-בגדאדי. למרות שהאיום הנשקף לישראל מדאע"ש בתחומה ובגבולותיה נמוך יחסית ולכן רחוק מראש סדר העדיפויות שלה, ראוי שיושקע מצדה מאמץ מודיעיני ואיסופי לקראת אפשרות שהמצב ישתנה, בעיקר בהקשר הזירה הבינלאומית. שם עלולים יעדים המזוהים עם ישראל להיפגע בידי דאע"ש ושותפיו ברחבי העולם. לצד זאת, יתרונה היחסי של ישראל ביכולות מודיעיניות ומבצעיות, הנובע מקרבתה הגיאוגרפית לליבת הארגון, ואשר בזכותו סייעה ישראל בעבר לסכל פיגועים רבים נגד בעלות בריתה ושותפותיה למאבק בטרור הגלובאלי, מחייב אותה להמשיך בכך. המידע צפוי להיות מבוקש גם בעתיד.